

SO I VRIJEME

INDUSTRIJSKA RUTA ULCINJSKE SOLANE - VODIČ

Ulcinj, 2026.

IMPRESUM

Koncept i izdavač:

Dr Martin Schneider-Jacoby Assoc. - MSJA

Kontakt:

Dr Martin Schneider-Jacoby Assoc. - MSJA

Ulica Pavla Kneževića 7, Pinješ 3

85360 Ulcinj

E-mail:

msja.zenepa@gmail.com

Društvene mreže:

FB: <https://www.facebook.com/msja.mne/>

IG: https://www.instagram.com/msja_mne/

YT: https://www.youtube.com/@msja_me

Web stranica:

<https://msja.me/>

Glavna i odgovorna urednica:

Zenepa Lika

Dizajn & prelom:

Adelina Sejdić

Prevod na albanskom jeziku:

Haxhere Gjenasheviq

Prevod na engleskom jeziku:

Mensur Pelinković

Štampa:

Golbi Doo, Podgorica

Tiraž:

50 komada na crnogorskom jeziku

50 komada na albanskom jeziku

Fotografije / Izvori:

Zenepa Lika

Adrian Perović

Arhivske fotografije:

privatni arhiv bivših radnika Solane "Bajo Sekulić":

Viktor Gazivoda, Anton Kastrati, Saša Mitrović

Publikacija "Solana Ulcinj", Vaso Radović

Postoje mjesta čija se vrijednost ne mjeri samo njihovom prirodnom ljepotom, već i ljudima koji su ih stvarali. Njihovu priču ispisuju rad, znanje, zajedništvo i vrijeme. Ulcinjska solana jedno je od takvih mjesta. Više od osam decenija Ulcinjska solana "Bajo Sekulić" bila je jedan od najvećih proizvođača morske soli na istočnoj obali Jadrana i važan pokretač privrednog razvoja Ulcinja. Generacije inženjera, laboranata, vodara, mehaničara, električara, administrativnih radnika i berača soli svakodnevno su stvarale jedinstven sistem u kojem su priroda i čovjek djelovali u savršenoj ravnoteži. Sunce, more i vjetar bili su podjednako važni kao pumpe, kanali, laboratorije i znanje ljudi koji su upravljali čitavim procesom proizvodnje. Malo je poznato da priča o Ulcinjskoj solani počinje mnogo prije prve berbe soli 1935. godine. Njeni korijeni sežu do kraja XIX vijeka. Ono što je prvobitno bio pokušaj isušivanja močvare i suzbijanja malarije, priroda je pretvorila u prostor iz kojeg će kasnije nastati jedna od najvećih morskih solana na Mediteranu.

Ulcinjska solana nije samo mjesto proizvodnje soli. Ona je svjedočanstvo jednog vremena, razvoja industrije, napretka inženjerstva i svakodnevnog života ljudi koji su svojim radom oblikovali pejzaž koji danas poznajemo. Bazen, nasipi, pumpne stanice, laboratorija, upravna zgrada, radionice i skladišta nisu samo građevine, oni su materijalni tragovi kolektivnog pamćenja i važan dio identiteta Ulcinja. Istovremeno, upravo zahvaljujući ovom složenom industrijskom sistemu nastao je jedinstven prirodni prostor koji danas predstavlja jedno od najznačajnijih staništa ptica na istočnoj obali Jadrana.

Zbog toga se industrijsko i prirodno nasljeđe Ulcinjske solane ne mogu posmatrati odvojeno. Oni zajedno čine jedinstven kulturni pejzaž, nastao kroz sklad prirodnih procesa, inženjerskog znanja i ljudskog rada.

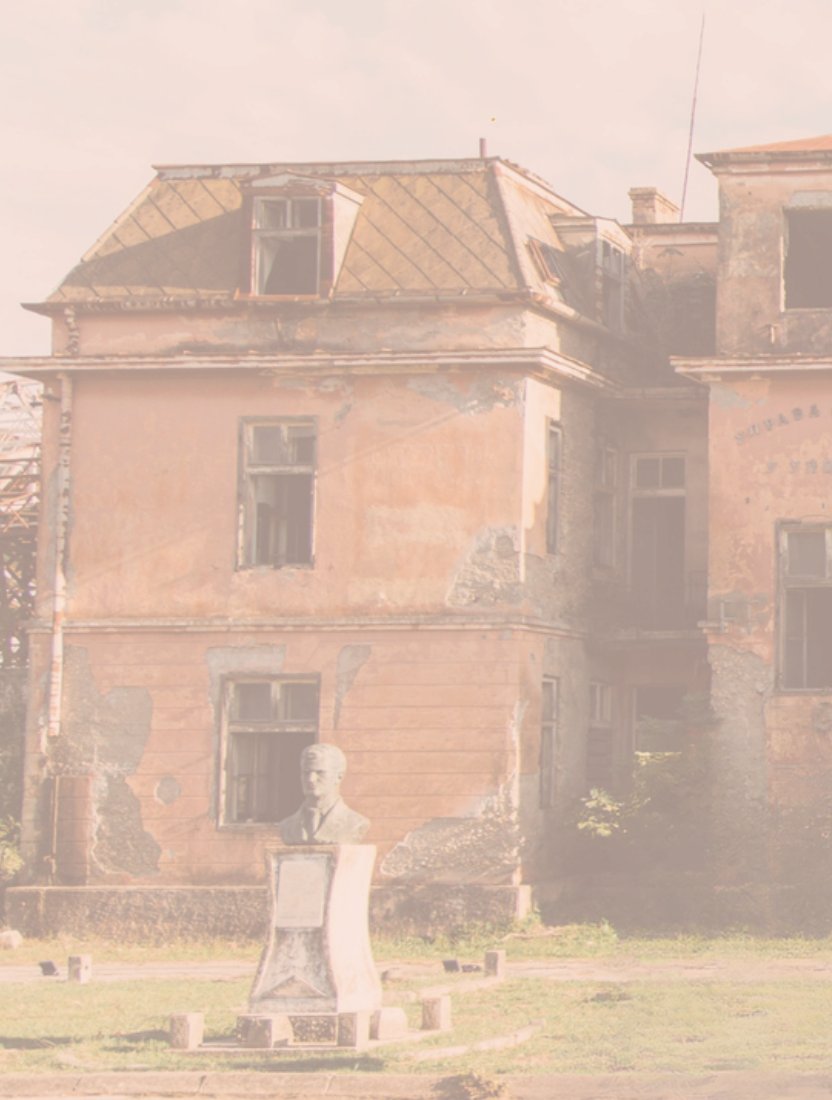
Projekat "So i Vrijeme" nastao je sa željom da sačuva upravo tu cjelovitu priču. Kroz istraživanje arhivske građe, literature, razgovore sa bivšim radnicima, prikupljanje fotografija, mapiranje industrijskih objekata i izradu interpretativne rute želimo da približimo javnosti jedan često zanemaren, ali izuzetno vrijedan segment kulturnog nasljeđa Ulcinja. Podrškom Turističke organizacije Opštine Ulcinj omogućena je realizacija projekta i doprinosi očuvanju, istraživanju i promociji industrijskog kulturnog nasljeđa Ulcinjske solane kao jednog od najznačajnijih kulturnih pejzaža Crne Gore.

Ovaj vodič nije zamišljen samo kao pomoć prilikom obilaska Solane. On je poziv da ovaj prostor doživite drugačijim pogledom, da u svakom kanalu, pumpnoj stanici, laboratoriji ili skladištu prepoznate priču o ljudima koji su ovdje stvarali, učili, gradili i živjeli. Njihov rad oblikovao je prostor koji danas baštinimo i zbog toga zaslužuje da bude istražen, sačuvan i predstavljen budućim generacijama. Vjerujemo da će vam ovaj vodič pomoći da Ulcinjsku solanu upoznate iz jedne nove perspektive, ne samo kao Park prirode, već i kao izuzetno vrijedno industrijsko kulturno nasljeđe koje svjedoči o vremenu kada su priroda, čovjek i tehnologija zajedno stvarali jedan od najprepoznatljivijih pejzaža Mediterana.

I dok budete prolazili ovom rutom, ne obilazite samo nekadašnju fabriku soli. Hodate kroz gotovo jedan vijek rada, znanja i života ljudi koji su od mora stvarali so, a od soli istoriju Ulcinja.

Zenepa Lika, izv.dir. MSJA-Dr Martin Schneider-Jacoby Assoc.

SO I VRIJEME

INDUSTRIJSKA RUTA ULCINJSKE SOLANE - VODIČ

Priča o soli, ljudima, tehnologiji i pejzažu koji je oblikovao Ulcinj

HRONOLOGIJA SOLANE

1885. | Početak priče: - Po nalogu knjeginje Milene započinje prokopavanje kanala Port Milena radi isušivanja Zoganjskog blata, dobijanja obradivog zemljišta i suzbijanja malarije.

1896. | Priroda mijenja planove: - Velika poplava rijeka Bojane i Drima omogućava prodor morske vode kroz Port Milenu, čime se Zoganjsko blato trajno zaslanjuje i stvaraju prirodni uslovi za buduću proizvodnju morske soli.

1898. | Otvaranje Port Milene: - Svečano je otvorena Port Milena, kanal koji će kasnije imati ključnu ulogu u razvoju Ulcinjske solane.

1920–1925. | Izbor lokacije: - Po nalogu Uprave državnih monopola Kraljevine Jugoslavije, inženjeri Gvido Grisogono i Antun Koludrović istražuju jadransku obalu i, nakon višegodišnjih analiza, biraju Ulcinj kao najpogodniju lokaciju za izgradnju velike morske solane.

1926. | Priprema terena: - Počinje otkup zemljišta i pripreme za izgradnju jednog od najvećih industrijskih kompleksa na istočnoj obali Jadrana.

1927–1934. | Izgradnja Solane: - Radovi na izgradnji Ulcinjske solane izvode se prema tehničkim rješenjima primijenjenim u čuvenoj italijanskoj solani Margherita di Savoia. Tokom sedam godina izgrađeni su bazeni, kanali, nasipi, pumpne stanice, laboratorija, upravna zgrada, radionice i ostala infrastruktura.

1935. | Prva berba soli: - Obavljena je prva berba soli, čime zvanično počinje proizvodnja u Ulcinjskoj solani.

1941–1944. | Ratne godine: - Tokom Drugog svjetskog rata Solana radi u otežanim uslovima pod italijanskom i njemačkom okupacijom. Dio infrastrukture je oštećen, ali proizvodni sistem ostaje sačuvan.

1946. | Preduzeće od državnog značaja: - Ulcinjska solana proglašena je preduzećem od opštredržavnog značaja.

1950. | Novo ime: - Solana dobija naziv "Bajo Sekulić", u čast narodnog heroja koji je prije rata radio kao sezonski radnik u Solani.

1952. | Rekordna proizvodnja: Ostvarena je najveća proizvodnja u istoriji Solane – 41.882 tone soli, čime postaje jedan od najvećih proizvođača soli u tadašnjoj Jugoslaviji.

1955. | Modernizacija proizvodnje: - Uvedeno je jediranje soli i otvorena stručna škola za vodare, čime se dodatno unapređuje proizvodni proces.

1965. | Planovi razvoja: - Usvojen je razvojni program kojim je planirano proširenje Solane i povećanje godišnje proizvodnje na 90.000 tona.

HRONOLOGIJA SOLANE

1971. | Nova tehnologija: - Izrađen je projekat industrijske proizvodnje soli vakuumskim isparavanjem kako bi proizvodnja bila manje zavisna od vremenskih prilika.

1972. | Novi proizvodi: - Počinje proizvodnja mirišljave soli za kupanje pod nazivom „Solmex“.

1975. | Rekonstrukcija pogona: - Pokrenuta je modernizacija prerade soli kroz uvođenje novih tehnoloških procesa pranja, sušenja i pakovanja.

1979. | Zemljotres: - Razorni zemljotres teško oštećuje objekte, nasipe i proizvodnu infrastrukturu Solane.

1983. | Nova fabrika: - Pušten je u probni rad novi pogon za preradu soli, kojim je unaprijeđena finalna obrada proizvoda.

2001. | Privatizacija: - Ulcinjska solana ulazi u proces masovne vaučerske privatizacije.

2004. | Početak zaštite prirode: - U saradnji sa organizacijom EuroNatur formirana je Poslovna jedinica „Park prirode“, čime počinju prve organizovane aktivnosti na zaštiti prirodnih vrijednosti Solane.

2005. | Postepeno gašenje proizvodnje: - Nakon privatizacije dolazi do postepenog smanjenja proizvodnje i gašenja industrijske djelatnosti.

2009. | Prvi privatni park prirode: - Predstavljen je Plan upravljanja privatnim Parkom prirode „Ulcinjska solana“, čime Solana postaje prvi privatni park prirode u Crnoj Gori i dobija novu ulogu u očuvanju biodiverziteta.

2013. | Posljednja berba: - Obavljena je posljednja berba soli.

2014. | Prestanak proizvodnje: - Nakon gotovo osam decenija rada potpuno prestaje proizvodnja soli.

2019. | Zvanična zaštita: - Skupština opštine Ulcinj proglašava Ulcinjsku solanu Parkom prirode, čime ovaj prostor prvi put dobija zvanični status zaštićenog područja.

2019. | Ramsarsko područje: - Ulcinjska solana upisana je na Listu močvara od međunarodnog značaja (Ramsarska konvencija), potvrđujući svoj izuzetan značaj za očuvanje močvarnih staništa i ptica selica.

KAKO JE NASTALA SOLANA?

Krijeginja Milena Petrović Njegoš
izvor: <https://catalog.shm.ru/entity/OBJECT/5560754>.

Krajem 19. vijeka, tačnije 1885. godine, knjeginja Milena je bila direktna inicijatorica i pokroviteljica velikog državnog projekta.

Po njenom nalogu pokrenuti su radovi na prokopavanju kanala Port Milena, koji je trebalo da isuši močvaru Žoganjsko blato.

Cilj je bio dvostruk: pretvaranje močvare u plodno zemljište i uništavanje legla komaraca koji su u to vrijeme masovno širili malariju.

No, priroda ima svoj ritam, nakon velikih poplava 1896. godine, more je kroz kanal prodrlo u unutrašnjost i stvorilo uslove za nastanak jedne od najvećih solana na Mediteranu.

U to vrijeme o Solani niko nije razmišljao.

Početkom dvadesetih godina XX vijeka Uprava državnih monopola Kraljevine Jugoslavije je angažovala građevinskog inženjera Gvida Grisogona (Guido Grisogono) i rudarskog inženjera Antuna Koludrovića (oboje iz Splita), da pronađu najbolje mjesto za izgradnju velike morske solane.

Tokom višegodišnjih istraživanja obišli su cijelu obalu tadašnje Kraljevine Jugoslavije, od Ankarana do Ulcinja i proučili najpoznatije evropske solane, među kojima i čuvenu Margheritu di Savoia u Italiji.

Izbor je na kraju pao upravo na Ulcinj. Visok salinitet morske vode, veliki broj sunčanih dana, povoljni vjetrovi, prostrana ravnica i nepropusno zemljište činili su gotovo idealne uslove za proizvodnju soli. Malo je mjesta na Mediteranu gdje su se svi ovi prirodni uslovi susreli na jednom prostoru. Međutim, prirodni potencijal bio je samo početak.

Pravu Solanu stvorili su ljudi – projektanti, inženjeri i radnici koji su izgradili kilometre kanala, nasipa, pumpnih stanica i bazena. Upravo zato Ulcinjska solana predstavlja jedinstven spoj prirodnog i industrijskog naslijeđa.

ZAŠTO BAŠ ULCINJ?

Antun Koludrović,
izvor fotografije "Solana Ulcinj" – autora Vaso Radović

KAKO NASTAJE SO?

Berači soli, izvor fotografije "Solana Ulcinj"- autora Vaso Radović

Na prvi pogled izgleda jednostavno: more, sunce i vjetar.

Međutim, iza svakog kristala soli nalazio se pažljivo planiran i kontrolisan proces. Morska voda se pomoću pumpnih stanica uvodila u sistem kanala i bazena, gdje je postepeno isparavala pod uticajem sunca i vjetra. Kako je voda isparavala, koncentracija soli se povećavala sve dok se u kristalizacionim bazenima nisu pojavili prvi kristali.

Da bi cijeli proces bio uspješan, bilo je potrebno svakodnevno pratiti nivo vode, salinitet, temperaturu i vremenske prilike. U tome su ključnu ulogu imali vodari i laboratorija, gdje se neprestano kontrolisao kvalitet vode i gotovog proizvoda.

Na Ulcinjskoj solani proizvodnja soli nije bila rezultat slučaja, već preciznog spoja prirodnih procesa i ljudskog znanja.

Ko su bili ljudi Solane?

Iza svakog bazena, kanala i nasipa stajali su ljudi. Tokom gotovo osam decenija rada kroz Solanu su prošle hiljade radnika: vodari, laboranti, mašinovođe, električari, stolari, mehaničari, inženjeri, administrativni radnici i sezonski berači soli. Za mnoge porodice u Ulcinju Solana nije predstavljala samo radno mjesto, već način života. Ovdje su se sticale prve radne navike, gradila prijateljstva i prenosilo znanje sa generacije na generaciju. Njihova svakodnevica bila je ispunjena odgovornošću, fizički zahtjevnim radom i stalnom brigom o vodi, jer je upravo voda određivala ritam proizvodnje. Danas su njihova sjećanja jednako važna kao i sačuvani objekti. Bez priča ljudi koji su stvarali Solanu, njena istorija ne bi bila potpuna.

Kako je funkcionisala fabrika?

Ulcinjaska solana bila je mnogo više od mjesta gdje se proizvodila so. Bila je složen industrijski sistem u kojem je svaki objekat imao precizno određenu ulogu. Pumpne stanice pokretale su vodu kroz bazene, laboratorija je kontrolisala kvalitet, radionice su održavale mašine, centralni magacin snabdijevao je proizvodnju, a prerada i

pakirnica pripremala su so za tržište. Dresine su svakodnevno prevozile radnike i materijal, dok su skladišta čuvala hiljade tona soli spremne za transport. U periodu najveće proizvodnje Solana je funkcionisala poput malog grada sa vlastitom infrastrukturom, radionicama, voznim parkom, energetske sistemom i stručnim službama. Sve je bilo povezano. Ako bi jedan dio sistema stao, proizvodnja bi bila ozbiljno ugrožena.

Zašto je Solana danas Park prirode?

Iako je nastala kao industrijski kompleks za proizvodnju soli, Ulcinjska solana je vremenom postala jedno od najznačajnijih staništa ptica na istočnoj obali Jadrana. Bazoni, kanali i nasipi, koje su ljudi gradili radi proizvodnje soli, stvorili su nova močvarna staništa u kojima danas borave stotine biljnih i životinjskih vrsta. Poseban značaj Solana ima za ptice selice koje ovdje pronalaze mjesto za odmor, ishranu i gniježđenje. Upravo zato je Ulcinjska solana danas zaštićena kao Park prirode i Ramsarsko područje od međunarodnog značaja. Njena najveća vrijednost leži u činjenici da priroda i industrija ovdje ne predstavljaju suprotnosti, već zajednički stvaraju jedinstven kulturni pejzaž.

Zašto je industrijska baština važna?

Industrijska baština nisu samo stare zgrade, mašine ili napuštene fabrike. Ona govori o ljudima, njihovom radu, znanju i načinu na koji su mijenjali prostor oko sebe. Ulcinjska solana je najbolji primjer kako je jedna industrija oblikovala identitet grada. Decenijama je bila pokretač privrednog razvoja, zapošljavala stotine ljudi i stvarala pejzaž koji danas poznajemo kao Park prirode. Očuvanjem industrijske baštine ne čuvamo samo objekte – čuvamo sjećanja, znanja i iskustva generacija koje su gradile Ulcinj. Zato je važno da priča o Solani ostane dostupna budućim generacijama, kao podsjetnik da su priroda, čovjek i industrija ovdje zajedno stvarali jedinstveno mjesto na Mediteranu.

INTERPRETATIVNA RUTA KROZ INDUSTRIJSKU ZONU ULCINJSKE SOLANE

Otkrijte objekte koji su decenijama pokretali proizvodnju soli i oblikovali jedinstveni spoj industrije i prirode.

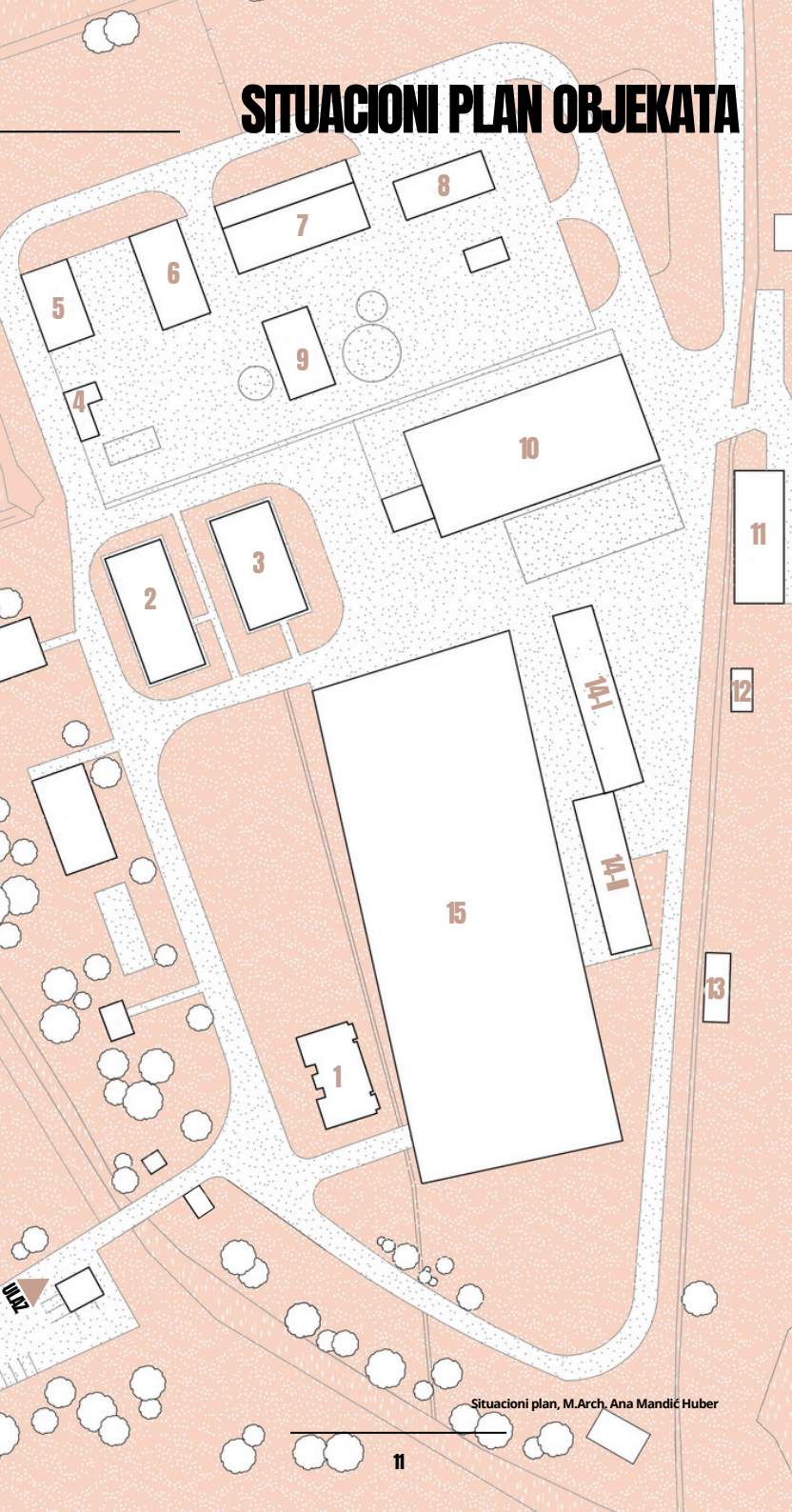
LEGENDA OBJEKATA INDUSTRIJSKE ZONE

- N°1 | Stara upravna zgrada
- N°2 | Laboratorija
- N°3 | Muzej
- N°4 | Skladište goriva
- N°5 | Kotlarnica
- N°6 | Centralni magacin
- N°7 | Radionica za održavanje
- N°8 | Trafostanica
- N°9 | Stanica kompresora
- N°10 | Hangar za preradu soli
- N°11 | Magacin ambalaže
- N°12 | Radnička garderoba
- N°13 | Stolarska radionica
- N°14 | Magacini I & II
- N°15 | Hangar sirove soli

Interpretativna ruta dostupna je i u digitalnom izdanju.

SITUACIONI PLAN OBJEKATA

Situacioni plan, M.Arch. Ana Mandić Huber

PUT SOLI

Otkrijte objekte koji su decenijama pokretali proizvodnju soli i oblikovali jedinstveni spoj industrije i prirode

N°1 | STARA UPRAVNA ZGRADA : PRVI SVJEDOK NASTANKA SOLANE

Stara upravna zgrada Ulcinjske solane „Bajo Sekulić“ jedan je od najvrijednijih sačuvanih objekata iz perioda nastanka ovog industrijskog kompleksa. Izgrađena je istovremeno sa Solanom, krajem dvadesetih i početkom tridesetih godina XX vijeka, kao administrativno središte buduće fabrike soli.

Objekat je projektovao inženjer Gvido Grisogono, jedan od autora projekta Ulcinjske solane, po uzoru na upravne zgrade evropskih solana. Smještena na samom ulazu u kompleks, zgrada je imala važnu funkciju, odavde se organizovala proizvodnja, upravljalo radom i donosile odluke koje su pokretale svakodnevni život Solane.

Zbog močvarnog zemljišta nekadašnjeg Zoganjskog blata, objekat je izgrađen na šipovima, što predstavlja posebno zanimljivo građevinsko rješenje tog vremena. Uprkos decenijama promjena, razornog zemljotresa 1979 te godine, zgrada je sačuvala originalni izgled i konstrukciju.

Zajedno sa slanim bazenima, stara upravna zgrada predstavlja jedinstven primjer industrijske arhitekture s početka XX vijeka u ovom dijelu Crne Gore i važan dio identiteta Ulcinjske solane.

Danas, iako bez prvobitne funkcije, ostaje jedan od najznačajnijih svjedoka vremena kada je Ulcinj stvarao svoju istoriju kroz proizvodnju soli.

PUT SOLI

N°2 | LABORATORIJA

Sedamdesete i osamdesete godine XX vijeka bile su period velikih ulaganja i modernizacije Ulcinjske solane. Pored tradicionalne proizvodnje morske soli, razvijale su se nove tehnologije prerade i proizvodi koji su pokazivali širu vrijednost ovog prirodnog resursa.

U tom periodu izgrađena je i nova laboratorija – prostor u kojem su se svakodnevno pratili procesi proizvodnje, analizirali uzorci morske vode i soli, mjerio salinitet i kontrolisao kvalitet proizvoda.

Rezultati laboratorijskih analiza pomagali su vodarima i proizvodnim službama da upravljaju kretanjem vode kroz bazene i odrede pravi trenutak za berbu soli.

Laboratorija nije bila samo mjesto kontrole, već i prostor istraživanja i razvoja. Upravo ovdje nastajali su novi proizvodi, među kojima i **SolMex** – mirisna so za kupanje, koja je pokazala da ulcinjska so može imati vrijednost mnogo širu od upotrebe u ishrani i industriji.

Jeste li znali?

SolMex, mirisna so za kupanje proizvedena u Ulcinjskoj solani, pokazuje da je solana već prije nekoliko decenija razvijala proizvode koji su povezivali prirodne resurse, zdravlje i njegu tijela – koncept koji je danas osnova savremenog spa i wellness turizma.

Laboratorija, izvor fotografije "Solana Ulcinj" - autora Vaso Radović

Decenijama su laboranti i stručnjaci svojim znanjem, mjerenjima i iskustvom čuvali kvalitet ulcinjske soli. Njihov rad bio je često nevidljiv, ali ključan dio velikog sistema koji je povezivao prirodu, tehnologiju i čovjeka.

Danas laboratorija predstavlja vrijedan dio industrijskog nasljeđa Ulcinjske solane – mjesto koje čuva priču o vremenu kada su se u svakom kristalu soli susretali more, nauka i ljudsko znanje.

PUT SOLI

N°3 | MUZEJ

Početak i kraj radnog dana.

Prije nego što bi započeo radni dan na Solani, mnogi radnici prolazili su upravo kroz ovaj prostor.

Nekadašnja svlačionica - garderoba bila je mjesto pripreme za rad, mjesto gdje su se oblačile radne uniforme, ostavljale lične stvari i gdje je počinjao svakodnevni život fabrike soli.

U jedno vrijeme objekat je služio i kao kantina za zaposlene.

Danas ovaj objekat ima novu ulogu. Pretvoren je u mali Muzej soli koji čuva dio istorije Ulcinjske solane kroz predmete, fotografije i sjećanja na vrijeme kada je proizvodnja soli bila jedan od simbola grada kao i postavku biodiverziteta sa fokusom na ptice.

Od prostora svakodnevnog rada, svlačionica je postala mjesto edukacije, susreta i učenja. Ovaj objekat će služiti i kao administrativni prostor za budućeg upravljača.

PUT SOLI

N°4 | SKLADIŠTE GORIVA

Veliki industrijski sistemi poput Ulcinjske solane nijesu mogli funkcionisati bez pouzdanog izvora energije.

Ovaj prostor služio je za prijem, skladištenje i distribuciju lož ulja koje je bilo neophodno za rad pojedinih proizvodnih pogona i tehničkih sistema.

Iako na prvi pogled manje vidljiv dio fabrike, energetska infrastruktura bila je ključna za svakodnevni rad Solane.

Takođe je pored objekta bila i takozvana benzinska pumpa za gorivo voznog parka Solane Bajo Sekulić.

Ovaj objekat podsjeća da iza proizvodnje soli nije stajala samo priroda, već čitava mreža ljudi, mašina i tehničkih rješenja koja su omogućavala da proces funkcionise. Istovremeno slikovito prikazuje sistem ovog preduzeća kojeg su često nazivali "Gigant".

PUT SOLI

N°5 | KOTLARNICA

Kotlarnica je bila jedan od tehničkih objekata koji su omogućavali rad industrijskog sistema Solane.

Ovdje se proizvodila toplotna energija potrebna za određene faze prerade i funkcionisanje pratećih pogona.

Kotlarnica isto kao i skladište goriva su dio sistema za "industrijsku proizvodnju" soli, znači za proizvodnju neovisno od "ljetnog" vremena.

Kao i mnogi industrijski objekti, kotlarnica je radila daleko od očiju javnosti, ali njena uloga bila je važna za održavanje kontinuiteta proizvodnje.

Ona danas predstavlja dio tehničkog nasljeđa Solane i podsjetnik je na vrijeme kada su mašine, energija i ljudsko znanje zajedno održavali fabriku živom.

PUT SOLI

N°6 | CENTRALNI MAGACIN

U fabrici koja zavisi od pumpi, mašina i transportnih sistema svaki dio je imao svoju vrijednost.

Centralni magacin rezervnih djelova bio je prostor u kojem se čuvala oprema potrebna za održavanje Solane – od najmanjih djelova do elemenata velikih mašina.

Kada bi se nešto pokvarilo, brzina popravke često je odlučivala da li će proizvodnja nastaviti da funkcioniše.

Ovaj objekat govori o organizovanosti jednog velikog industrijskog sistema i ljudima koji su svakodnevno brinuli da Solana nikada ne stane.

"Od šarafa do velikih djelova za pumpe, ovdje smo skladištili sve što je bilo potrebno za kontinuiran rad naše Solane." - Viktor Gazivoda, rukovodioc vodarske službe

PUT SOLI

N°7 | RADIONICA ZA ODRŽAVANJE

Iza svakog bazena, pumpe i mašine stajali su ljudi čije se ime rijetko spominjalo, ali bez kojih proizvodnja soli ne bi bila moguća. Radionica je bila mjesto gdje se održavao i popravljao čitav tehnički sistem Ulcinjske solane.

U ovom prostoru radili su kvalifikovani majstori različitih zanata – bravari, električari, limari, varioci, mehaničari i strugari. Radionica je bila opremljena strugovima, bušilicama, aparatima za elektro i autogeno zavarivanje, kao i drugom opremom potrebnom za izradu i popravku mašinskih dijelova.

Ovdje su se svakodnevno popravljale pumpe, održavale mašine, izrađivali rezervni dijelovi i otklanjali kvarovi kako bi proizvodnja mogla nesmetano da teče. U sklopu radionice nalazile su se i kancelarije mašinskih i elektroinženjera, koji su zajedno sa majstorima planirali održavanje i unapređivali rad proizvodnog sistema.

Radionica je bila mnogo više od prostora za popravke. Bila je mjesto znanja, zanata i praktičnih rješenja, gdje se iskustvo prenosilo sa starijih na mlađe generacije radnika. Svaki uspješno otklonjen kvar značio je nastavak proizvodnje i još jedan korak bliže novoj berbi soli.

Danas ovaj objekat svjedoči o ljudima čije su vještine i posvećenost decenijama održavale život jednog od najvećih industrijskih sistema na crnogorskom primorju.

Jeste li znali?

Većina rezervnih dijelova nije se čekala iz fabrike. Kada bi došlo do kvara, majstori Ulcinjske solane često su sami izrađivali ili prilagođavali potrebne dijelove u radionici, zahvaljujući svom znanju, iskustvu i zanatskim vještinama.

PUT SOLI

N°8 | TRAFOSTANICA

Solanom je stiglo i industrijsko vrijeme u Ulcinju.

U industrijskoj zoni je tokom izgradnje 1927 - 1934 godine i velika Trafostanica izgradjena (fotografija 3 i 4).

Savremena proizvodnja soli zahtijevala je stabilno snabdijevanje električnom energijom.

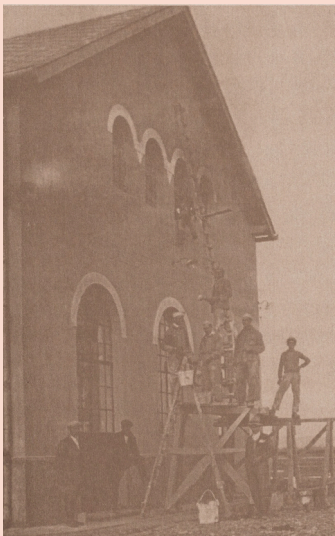
Trafostanica je omogućavala napajanje pogona, pumpi, radionica i drugih objekata industrijske zone.

Bez električne energije nije bilo moguće upravljati vodom, pokretati opremu i održavati svakodnevni ritam fabrike.

Ovaj objekat pokazuje kako je proizvodnja soli bila spoj prirodnog procesa i moderne tehnologije svog vremena.

Jeste li znali?

Da je Ulcinjska solana nekada osvijetljavala Ulcinj? Zahvaljujući njenoj električnoj centrali, grad je godinama dobijao električnu energiju za ulično osvijetljenje.

Stara trafostanica, izvor fotografija (lijevo i desno) "Solana Ulcinj"- autora Vaso Radović

PUT SOLI

N°9 | STANICA KOMPERSORA

Krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina XX vijeka Ulcinjska solana ulazi u novu fazu razvoja. Izgradnjom fabrike za industrijsku preradu soli započinje period modernizacije, sa ciljem unapređenja proizvodnje i uvođenja savremenijih tehnoloških procesa.

Kao dio ovog novog sistema izgrađena je i kompresorska stanica. Njena uloga bila je da obezbijedi komprimovani vazduh potreban za rad opreme i pojedinih tehnoloških procesa u novoj fabrici.

Iako nije bila dio tradicionalnog procesa nastanka soli u bazenima, kompresorska stanica predstavljala je važnu vezu između stare i nove Solane – između proizvodnje zasnovane na suncu, vjetru i morskoj vodi i industrijske prerade koja je trebalo da otvori nove mogućnosti.

Danas ovaj objekat čuva priču o vremenu kada je Ulcinjska solana širila svoje kapacitete, uvodila nove tehnologije i razvijala se kao jedan od značajnih industrijskih sistema na prostoru tadašnje Jugoslavije.

PUT SOLI

N°10 | HANGAR ZA PRERADU SOLI

Nakon mjeseci putovanja kroz bazene Solane, pod uticajem sunca i vjetra, ubrana so započinjala je novu fazu upravo ovdje – u pogonu za preradu soli.

Hangar prerade bio je mjesto gdje se prirodna morska so pripremala za svakodnevnu upotrebu. Nakon dopremanja iz skristalizacionih bazena, so je prolazila kroz različite faze obrade – pranje, sušenje, mljevenje i pakovanje.

U ovom prostoru susretali su se prirodni proces i industrijska tehnologija. Mašine su omogućavale da se sirova morska so pretvori u proizvod spreman za domaćinstva, prehrambenu industriju i druga tržišta širom bivše Jugoslavije.

Posebna pažnja posvećivala se kvalitetu i kontroli proizvoda.

Svaki korak – od veličine kristala do finalnog pakovanja – bio je dio sistema koji je decenijama gradio prepoznatljivost ulcinjske soli.

Hangar prerade soli svjedoči o periodu kada Ulcinjska solana nije bila samo mjesto gdje se so proizvodila, već moderan industrijski kompleks koji je obuhvatao cijeli proces: od mora i kristala do proizvoda koji stiže do ljudi.

Pakimica / Prerada soli, izvor fotografije Saša Mitrović (privatni arhiv)

PUT SOLI

N°11 | MAGACIN AMBALAŽE

Magacin ambalaže služio je prvenstveno za čuvanje različitih vrsta ambalaže potrebne za pakovanje soli. Ovdje su se skladištile vreće, kutije i drugi materijali neophodni da so bezbjedno stigne do kupaca. Kada je to bilo potrebno, ovaj prostor koristio se i za dio procesa mljevenja i pakovanja soli.

U periodima povećane proizvodnje, magacin je imao i dodatnu ulogu – služio je za skladištenje kabaste robe i materijala koji nijesu mogli biti smješteni u Centralnom magacinu. Na taj način predstavljao je važnu logističku podršku svakodnevnom radu Solane.

Vreće i pakovanja sa oznakom Ulcinjske solane „Bajo Sekulić“ pronosile su ime Ulcinja širom tadašnje Jugoslavije.

Svako pakovanje predstavljalo je završetak jednog dugog procesa koji je započinjao ulaskom morske vode u solanske bazene. Iza njega su stajali mjeseci rada, znanje generacija solara i pažljivo usklađen rad prirode i čovjeka.

Ovaj objekat podsjeća da proizvodnja soli nije završavala njenom berbom. Naprotiv, iza svakog pakovanja stajao je rad velikog broja ljudi – od vodara i radnika na bazenima, preko stručnjaka u laboratoriji koji su pratili kvalitet proizvoda, do onih koji su pripremali so za njen posljednji korak – put iz Solane prema domovima miliona ljudi.

PUT SOLI

N°12 | RADNIČKA GARDEROBA

Prije nego što bi izašli na bazene, u pogone ili radionice, radnici Ulcinjske solane prolazili su kroz ovaj prostor. Radnička garderoba bila je mjesto pripreme za smjenu – ovdje se ostavljala svakodnevna odjeća, oblačila radna oprema i započinjao još jedan dan u fabrici soli.

Ali garderoba nije bila samo funkcionalni prostor. Bila je mjesto susreta, razgovora i svakodnevnih priča ljudi koji su zajedno gradili život Solane. Tu su se razmjenjivale informacije prije odlaska na posao, dogovarali zadaci i dijelili trenuci odmora nakon dugih smjena.

Posebno tokom sezone berbe soli, kada je cijeli sistem radio intenzivnim ritmom, ovaj prostor bio je dio svakodnevice velikog broja radnika koji su svojim radom omogućavali da proizvodnja funkcioniše.

Danas radnička garderoba čuva sjećanje na najvažniji dio Solane – ljude. Jer iza svakog kilograma soli nijesu stajale samo mašine i prirodni procesi, već generacije radnika čiji su trud i znanje oblikovali istoriju ovog prostora.

PUT SOLI

N°13 | STOLARSKA RADIONICA

Stolarska radionica bila je važan dio svakodnevnog funkcionisanja Solane. Ovdje su stolari izrađivali i popravljali drvene elemente za šljaze – utore, zatege i vrata kojima se usmjeravalo i kontrolisalo kretanje vode kroz bazene. Izrađivane su i oplata za građevinske radove, daske, pontovi, ograde i vrata kristalizacionih bazena.

Naizgled jednostavan materijal poput drveta imao je važnu ulogu u složenom sistemu proizvodnje soli. Bez rada stolara nije bilo ni pravilnog upravljanja vodom – a bez vode, nije bilo ni soli.

PUT SOLI

N°14 | MAGACIN I & II

Posljednja stanica prije tržišta

Ako je u Hangaru sirove soli čekala neprerađena so, u Magacinima I i II čuvao se gotov proizvod. Ovdje se skladištila već prerađena i upakovana so za ljudsku ishranu, spremna za otpremu na tržište, ali i krupno mljevena so namijenjena posipanju puteva.

Magacini su bili posljednja stanica dugog proizvodnog procesa koji je počinjao morskom vodom, prolazio kroz kilometre kanala i bazena, berbu, ispiranje i preradu, a završavao proizvodom spremnim za kupca.

Posebnu vrijednost ovih prostora danas predstavlja ono što je u njima ostalo. Još uvijek se može vidjeti značajna količina soli iz posljednje proizvodnje 2013. godine, sačuvana u različitim pakovanjima.

Ta pakovanja danas više nijesu samo proizvod nekadašnje fabrike – postala su autentični trag posljednjeg poglavlja gotovo osam decenija duge tradicije proizvodnje soli u Ulcinju.

PUT SOLI

N°15 | HANGAR SIROVE SOLI

Od bazena prema preradi

Hangar sirove soli bio je jedna od ključnih tačaka na putu soli kroz fabriku.

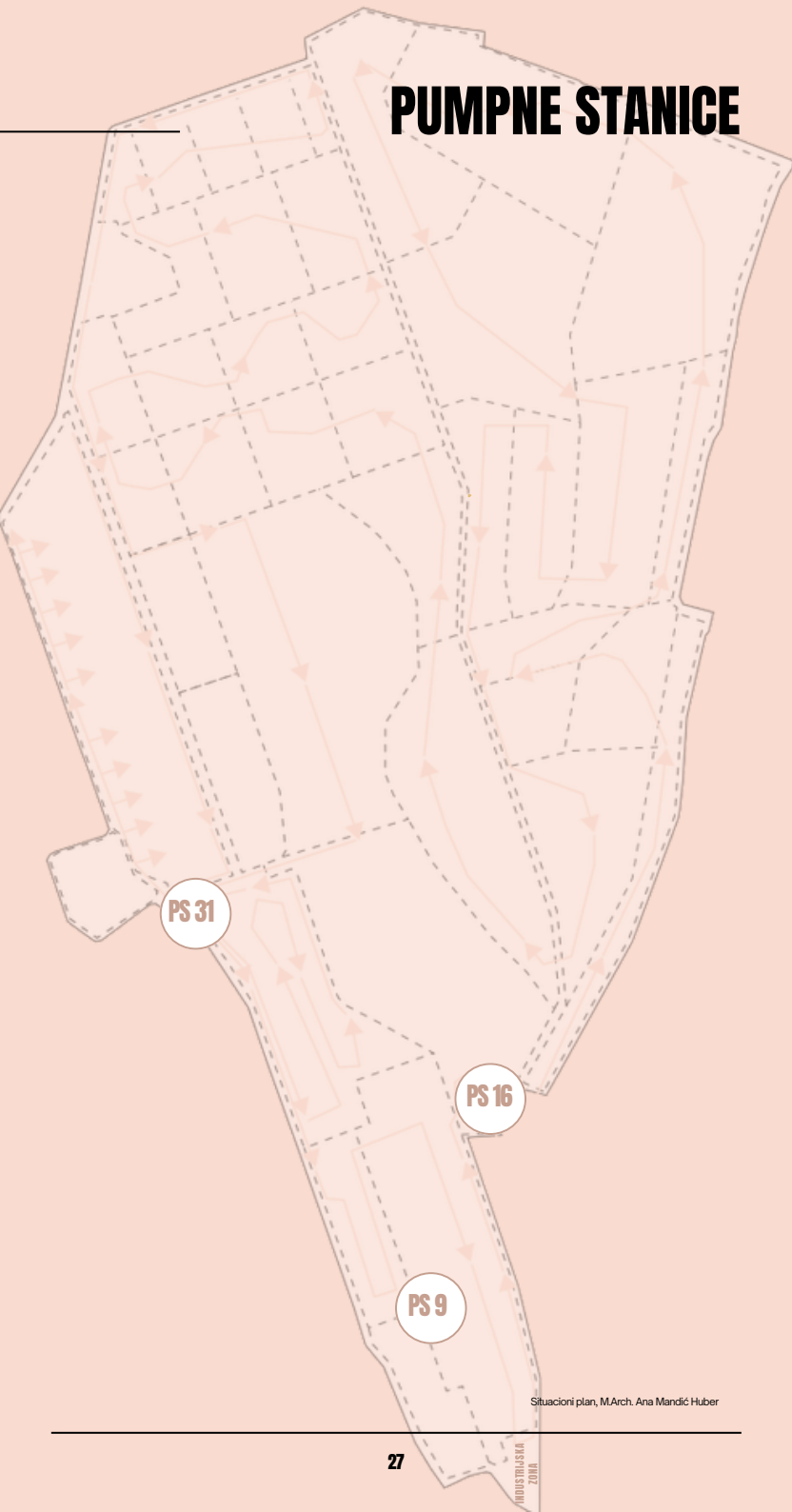
Nakon berbe, sirova i još neprerađena so dopremala se sa terena do bazena za ispiranje, a zatim se stabilnim transporterom prebacivala u veliki hangar. Ovdje se privremeno skladištila prije nego što bi nastavila put prema pogonima za preradu, gdje je prolazila kroz naredne faze obrade i pripreme za tržište.

Veličina hangara i danas govori o nekadašnjim razmjerama proizvodnje Ulcinjske solane. A u njegovoj unutrašnjosti sačuvan je i poseban svjedok vremena – malo brdašce soli iz posljednje berbe 2013. godine.

Više od decenije nakon prestanka proizvodnje, ono još uvijek stoji na mjestu na kojem je nekada počinjao završni dio puta ulcinjske soli od kristalizacionih bazena do gotovog proizvoda.

PUMPNE STANICE

Situacioni plan, M.Arch. Ana Mandić Huber

SRCE ULCINJSKE SOLANE

Pumpne stanice - čuvari vode, soli i života

Postoji jedna rečenica koju su bivši radnici Solane često izgovarali: "Ako stanu pumpe, staje i Solana." U ovoj rečenici je sadržana sva važnost ovih objekata.

Pumpne stanice predstavljale su vitalni dio proizvodnog sistema Ulcinjske solane. Njihov zadatak bio je da morsku vodu iz Port Milene pa kasnije preko Solanskog kanala, uvode u Solanu i omogućavaju njeno kontrolisano kretanje kroz mrežu kanala, šljazeva i bazena. Upravo zahvaljujući pumpama započinjao je dug i pažljivo planiran put morske vode do kristala soli.

Kroz čitav proizvodni proces voda je, uz pomoć pumpi, sunca i vjetra, prolazila iz jednog bazena u drugi. Njena koncentracija se postepeno povećavala sve dok u kristalizacionim bazenima ne bi nastali prvi kristali soli.

Bez pumpi ne bi bilo moguće ni proizvesti so, niti održavati preciznu ravnotežu između prirodnih procesa i ljudskog znanja koja je Solanu činila jedinstvenom.

Međutim, njihov značaj danas prevazilazi nekadašnju industrijsku funkciju. Kretanje vode određuje i život stotina biljnih i životinjskih vrsta koje nastanjuju ovaj prostor. Pravilno upravljanje vodnim režimom omogućava očuvanje močvarnih staništa od kojih zavise ptice selice, ribe i brojni drugi organizmi.

Zato pumpne stanice predstavljaju jedinstven primjer mjesta gdje se susreću industrijsko i prirodno nasljeđe. Nekada su stvarale so, a danas podsjećaju da bez vode nema ni proizvodnje, ni biodiverziteta, ni života Solane.

NAZIVI PUMPI

Kako su pumpe dobijale svoje nazive?

Pumpna stanica: **PS 9**

Pumpna stanica: **PS 16**

Pumpna stanica: **PS 31**

Svaka pumpna stanica u Ulcinjskoj solani nosila je svoju oznaku – PS, što predstavlja skraćenicu za pumpnu stanicu, i broj koji označava njenu udaljenost od mjesta gdje morska voda prvi put ulazi u prostor Solane.

Tako, na primjer, oznaka **PS 16** označava pumpnu stanicu koja se nalazi na udaljenosti od 1,6 kilometara od prvog akvadukta kroz koji morska voda započinje svoj put kroz Solanu. Na isti način, svaka pumpna stanica svjedoči o pažljivo osmišljenom sistemu upravljanja vodom, bez kojeg proizvodnja soli ne bi bila moguća.

Brojevi na pumpnim stanicama nijesu bili slučajni – oni su predstavljali svojevrsnu mapu kretanja vode kroz Solanu. Svaki kilometar označavao je novu etapu njenog dugog puta ka kristalizaciji soli, podsjećajući da je upravo voda bila pokretačka snaga ovog jedinstvenog spoja prirode i čovjekovog znanja.

LJUDI SOLANE

Više od osam decenija rada, znanja i sjećanja

Ulcinjsku solanu nijesu činili samo bazeni, pumpe i mašine.

Činili su je ljudi – vodari, pumpaši, laboranti, mehaničari, električari, stolari, inženjeri, administrativni radnici i sezonski berači soli.

Generacije njih ostavile su dio svog života u ovom prostoru, stvarajući ne samo so, već i jedinstvenu industrijsku kulturu koja je obilježila istoriju Ulcinja. Njihova znanja, sjećanja i iskustva danas predstavljaju jednako vrijedan dio nasljeđa kao i sami objekti Solane.

Priča o Ulcinjskoj solani zato nije samo priča o industriji i prirodi – ona je prije svega priča o ljudima.

LJUDI SOLANE

ANTON KASTRATI - ŽIVOT POSVEĆEN SOLANI

"Nekada se u Ulcinju govorilo: ili treba da si iz Begovske ili Bajraktarske kuće, ili da radiš u Solani, da bi mogao prositi djevojku. Rad u Solani značio je siguran posao, pošten život i budućnost porodice."

Ova anegdota govori više od statistike. Pokazuje koliko je Ulcinjska solana bila važna ne samo za privredu, već i za društveni život grada. Radno mjesto u Solani bilo je simbol sigurnosti, odgovornosti i ugleda, a generacije Ulcinjana upravo su u njoj gradile svoje porodice i budućnost.

Postoje ljudi koji ne pamte Solanu samo kao fabriku. Pamte je po zvuku sirene u zoru, po susretima radnika na ulazu, po mirisu mora i soli, po odgovornosti koju je svaki novi dan donosio. Jedan od njih je Anton Kastrati.

Studije je pohađao u Prištini, Beogradu i Novom Sadu, gdje je 1986. godine stekao zvanje magistra tehnoloških nauka. Profesionalni život posvetio je Ulcinjskoj solani "Bajo Sekulić", u kojoj je radio 29 godina, od 1974. do 2002. godine, a šesnaest godina obavljao je dužnost direktora.

Za njega Solana nikada nije bila samo proizvodni pogon. Bila je složen organizam u kojem su priroda, tehnologija i ljudi morali djelovati kao jedno. Upravljanje Solanom značilo je svakodnevno donositi odluke koje su zavisile od mora, vremena, rada pumpi, nasipa i stotina zaposlenih.

"Bilo mi je zadovoljstvo ići na posao. Dolazio sam petnaest minuta prije svih. Svakoga jutra sastajali smo se, razmjenjivali informacije i zajedno rješavali probleme. Svako je znao svoj zadatak. Bili smo kolektiv koji je vjerovao jedni drugima."

Njegove riječi svjedoče da je uspjeh Solane počivao na dobro organizovanom sistemu, ali prije svega na međusobnom povjerenju i odgovornosti ljudi koji su u njemu radili.

Anton Kastrati danas je jedan od najvažnijih živih svjedoka istorije Ulcinjske solane. Njegova sjećanja čuvaju priču o vremenu kada je Solana bila mnogo više od fabrike soli – bila je mjesto znanja, odgovornosti, zajedništva i ponosa cijelog grada.

LJUDI SOLANE

FEJZI HODŽA - ČOVJEK KOJI JE ČITAO SO

Više od dvadeset godina gospodin Fejzi Hodža bio je rukovodilac laboratorije Ulcinjske solane – mjesta gdje se svakodnevno pratio kvalitet soli i ritam proizvodnje. Kroz njegove ruke i znanje prolazili su uzorci morske vode i soli, a svaki rezultat bio je dio pažljivo vođenog procesa koji je omogućavao da Ulcinjska solana decenijama proizvodi so prepoznatog kvaliteta.

Laboratorija nije bila samo prostor hemijskih analiza. Ona je predstavljala mjesto susreta prirode, nauke i iskustva. Ovdje se pratila koncentracija salamure, kontrolisao proces kristalizacije i donosile važne odluke za proizvodnju soli. Da bi Solana funkcionisala, bilo je potrebno razumjeti vodu, sunce, vjetar i vrijeme – upravo ono čemu je gospodin Hodžić posvetio veliki dio svog radnog vijeka.

Tokom razgovora sa njim, bilo je nemoguće ne primijetiti ponos kojim govori o laboratoriji i ljudima Solane, ali i žal što je jedan tako složen i vrijedan industrijski sistem danas tek nijemi svjedok nekadašnjeg vremena. Njegova sjećanja podsjećaju nas da industrijsko nasljeđe nijesu samo objekti i mašine, već prije svega ljudi koji su svojim znanjem i predanošću ostavili neizbrisiv trag u istoriji Ulcinjske solane.

Upravo zahvaljujući njihovim pričama, danas imamo priliku da sačuvamo dio kolektivnog pamćenja našeg grada i da ga prenesemo budućim generacijama.

„Nije trebalo, nije bilo potrebe... Šteta.“

Riječi su kojima je gospodin Fejzi Hodža opisao sudbinu Ulcinjske solane. U njima je sadržano mnogo više od sjećanja – one govore o jednom vremenu, ljudima i prostoru koji su decenijama stvarali identitet Ulcinja.

LJUDI SOLANE

ZUHRA "ZYLE" KOLLARI - 33 GODINE SA SOLANOM

**„So se tražila kao hljeb – kao hrana.
Hljeb, so i srce, kako kaže naša narodna
izreka.“**

Zuhra se sjeća vremena kada su kamioni čekali danima da preuzmu ulcinjsku so. Za nju je ta slika najbolji pokazatelj koliko je proizvod Solane bio tražen i vrijedan – so nije bila samo roba, već osnovna životna namirnica koja je iz Ulcinja odlazila širom tadašnje Jugoslavije.

Zuhra Kollari počela je da radi u Solani 1981. godine, sa samo 18 godina. Za jednu mladu Ulcinjanku, kako kaže, bilo je veliko zadovoljstvo dobiti posao u tada jednoj od najpoznatijih i najvažnijih firmi u gradu ili kako kaže "Gigantu".

Počela je kao daktilografkinja, u vrijeme kada nije bilo kompjutera i kada se sve radilo ručno, a kasnije je radila kao referentkinja i vodila arhivu. U Solani je provela pune 33 godine.

Kada je počela da radi, zatekla je oko 410 radnika. Ali Solana za nju nije bila samo radno mjesto. Sjeća se zajedničkih doručaka i ručkova, proslava, prvomajskih okupljanja, svadbi i rođenja djece kolega. „Bili smo kao ukućani“, kaže.

Posebno pamti vrijeme kada su kamioni čekali i po tri ili četiri dana da preuzmu so. Kao mlada radnica tada se pitala kako je moguće da je potražnja za ulcinjskom solju toliko velika.

Danas o Solani govori sa ponosom, ali i sa tugom. Teško joj je da prihvati da je tako veliki sistem prestao da radi. Za nju su more, sunce, so i ljudi oduvijek pripadali zajedno, baš kao što vjeruje da proizvodnja soli i ptice mogu ponovo dijeliti isti prostor.

Poslije 33 godine provedene u Solani, Zuhra ne želi da njena priča ostane samo sjećanje na prošlost. Posebno je važno, kaže, da mladi upoznaju Solanu, razgovaraju sa bivšim radnicima i sačuvaju njihovo znanje, ali i da imaju hrabrosti da stvaraju nešto novo. Za nju, budućnost Solane zavisi upravo od novih generacija koje će razumjeti njenu vrijednost i prenijeti je dalje.

LJUDI SOLANE

VIKTOR GAZIVODA - RUKOVODILAC PROIZVODNJE I ČUVAR VODNOG REŽIMA

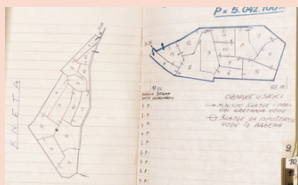
Postoje ljudi koji Solanu poznaju po objektima, a postoje oni koji je poznaju po svakom kanalu, nasipu i bazenu. Viktor Gazivoda pripada ovoj drugoj grupi.

U Ulcinjskoj solani radio je od 1993. godine, sve do 2014., kada su posljednji radnici napustili Solanu. Profesionalni put započeo je u portirnici, a zatim završio jednogodišnju školu za vodare, gdje je, pored upravljanja vodnim režimom, učio i hemiju kako bi razumio procese saliniteta, isparavanja i proizvodnje soli. Tokom godina prošao je gotovo svako radno mjesto u Solani, da bi na kraju preuzeo odgovornost za rukovođenje proizvodnjom i kompletnim vodnim režimom.

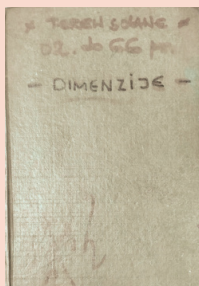
Kao rukovodilac proizvodnje bio je odgovoran za rad vodara, pumpaša i svih sistema koji su omogućavali da morska voda, u tačno određenom trenutku i pravoj količini, stigne do svakog bazena. Dobro je znao da bez vode nema ni soli, ali ni života u Solani.

Posebno mjesto u njegovom radu zauzimao je dnevnik „Dimenzije“, jedinstvena knjiga u kojoj je precizno bilježio stanje cijelog sistema. U njemu je bio ucrtan svaki bazen, kanal, ispust i šljajza, uz zabilježene izmjene, popravke i tehnička rješenja koja su nastajala tokom godina. Taj dnevnik nije bio samo tehnička dokumentacija, već svojevrsna mapa života Solane.

Za Viktora Gazivodu Solana nikada nije bila samo radno mjesto, bila je životna škola, odgovornost i svakodnevnica. Zato njegova priča nije završila gašenjem proizvodnje soli. I danas, kao saradnik Nacionalnih parkova Crne Gore, ostao je njen čuvar.

Njegovo znanje o vodnom režimu, kanalima, bazenima i pumpnim stanicama i dalje je nezamjenjivo u očuvanju Parka prirode Ulcinjska solana, potvrđujući da najveće bogatstvo Solane nikada nijesu bile samo so i voda, već ljudi koji su je poznavali i čuvali.

RJEČNIK SOLANE

Stabilni transporter. Izvor fotografije Saša Mitrović (privatni arhiv)

Šlajz – Fiksna ustava izrađena od drvenih zatega i utora, koja je služila za preciznu regulaciju protoka morske vode između bazena.

Vrata (ustava) – Pokretna ustava kojom se otvarao ili zatvarao prolaz vode. Pravilno upravljanje vratima bilo je ključno za cijeli proizvodni proces.

Baumé (°Be) – Mjerna jedinica kojom se određivala gustina salamure. Na osnovu Baumé stepena radnici su znali kada je voda spremna za narednu fazu proizvodnje soli.

Salamura – Koncentrovana morska voda bogata solju iz koje, isparavanjem, nastaju kristali soli.

Salinitet – Stepennost vode. U kristalizacionim bazenima postizao se vrlo visok salinitet, neophodan za formiranje soli.

Vodar – Radnik koji je upravljao kretanjem vode kroz čitav sistem bazena. Njegovo znanje bilo je presudno za uspješnu proizvodnju.

Pumpaš – Radnik zadužen za rad i održavanje pumpnih stanica koje su dopremale morsku vodu u Solanu.

Kaseta – Manji proizvodni bazen unutar složenog sistema Solane, u kojem je voda prolazila određenu fazu isparavanja.

Berba soli – Završna faza proizvodnje u kojoj su se kristali soli sakupljali iz kristalizacionih bazena.

Drezina – Malo šinsko vozilo koje je služilo za prevoz radnika, alata i materijala kroz industrijski kompleks Solane.

Akvadukt (viadukt) – Građevina koja je omogućavala dovođenje morske vode u pojedine djelove Solane i njeno usmjeravanje kroz proizvodni sistem.

Ispusti – Betonske ustave ugrađene u knete, kojima se kontrolisao protok vode iz jednog bazena u drugi.

Mostovi – Omogućavali su prelazak vozila, radnih mašina i radnika preko kanala i bazena.

Bentovi – Široke zemljane staze koje su razdvajale bazene. Osim za regulaciju prostora, služile su za kretanje ljudi, transport materijala i pristup teškoj mehanizaciji tokom održavanja.

Nasipi – Zemljane pregrade koje formiraju granice bazena. Bili su prohodni za radnike, ali nisu bili predviđeni za saobraćaj težih vozila.

Sifon knete i sifon jezera – Podzemni betonski kanali kojima se voda preusmjeravala ispod nivoa bazena. Ovi složeni hidrotehnički objekti omogućavali su povezivanje različitih djelova Solane bez prekidanja procesa isparavanja.

Samohodni transporter – Mašina sa pokretnom trakom koja je tokom berbe sakupljala so iz kristalizacionih bazena. Koristio se isključivo u završnoj fazi proizvodnje.

Stabilni transporter – Nakon berbe i pranja sirove soli, transportovao je so do hangara gdje se skladištila ili dalje preradivala.

Koševi – Veliki spremnici za skladištenje soli. Postojali su koševi za sirovu, ali i za prerađenu so prije pakovanja.

Šneka – Spiralni transporter koji je potiskivao so prema pakirnici, omogućavajući ravnomjerno punjenje ambalaže.

Sušnica – Industrijski uređaj u kojem se so sušila prije pakovanja, kako bi zadržala odgovarajući kvalitet i bila spremna za tržište.

ZA ONE KOJI SU STVARALI SOLANU I ONE KOJI ĆE JE ČUVATI

Ovaj vodič posvećujemo svim generacijama solenaša, ljudima koji su svojim znanjem, radom i iskustvom decenijama stvarali Ulcinjsku solanu i razvijali tradicionalnu proizvodnju soli. Njihov rad nije ostavio samo industrijske objekte, kanale i bazene, već i jedinstven pejzaž u kojem su čovjek i priroda naučili da funkcionišu zajedno.

Posvećujemo ga i generacijama koje dolaze, sa željom da upoznaju, razumiju i sačuvaju ono što im je ostavljeno.

Zahvaljujemo svim bivšim radnicima Solane "Bajo Sekulić" koji su sa nama podijelili svoja sjećanja, znanje, fotografije i priče kroz godine našeg zajedničkog rada. Bez njihovih svjedočenja veliki dio ove priče ostao bi nezabilježen.

Nadamo se da će „So i Vrijeme“ podstaći radoznalost i interesovanje za industrijsko, kulturno i prirodno nasljeđe Ulcinjske solane, ali i pomoći da bolje razumijemo koliko je važno čuvati baštinu Ulcinja i Crne Gore.

Jer Solana nije samo priča o prošlosti.

Ona je dio našeg identiteta i nasljeđe koje ostavljamo budućim generacijama.

Realizaciju vodiča "So i Vrijeme" podržala je Turistička organizacija Opštine Ulcinj kroz Javni poziv za učešće u postupku raspodjele sredstava za odabir projekata valorizacije kulturne baštine, koji se odnose na arheološka istraživanja, konzervatorske i restauratorske radove, rekonstrukciju i promociju kulturnih dobara na teritoriji Opštine Ulcinj.

Iznoseni stavovi i mišljenja pripadaju isključivo autorima i ne odražavaju nužno stavove Turističke organizacije.

- 01. - Uvod
 - 04 - 05. - Hronologija Solane
 - 06. - Kako je nastala Solana?
 - Zašto baš Ulcinj?
 - 07. - Kako nastaje so?
 - Na prvi pogled izgleda jednostavno: more, sunce i vjetar.
 - Ko su bili ljudi Solane?
 - Kako je funkcionisala fabrika?
 - 08. - Zašto je Solana danas Park prirode?
 - Zašto je industrijska baština važna?
 - 09. - Interpretativna ruta kroz industrijsku zonu Ulcinjske solane
 - 10. - Legenda objekata industrijske zone
 - 11. - Situacioni plan objekata
 - 12. - Put Soli: Stara upravna zgrada: Prvi svjedok nastanka Solane
 - 13. - Put Soli: Laboratorija
 - 14. - Put Soli: Muzej
 - 15. - Put Soli: Skladište goriva
 - 16. - Put Soli: Kotlarnica
 - 17. - Put Soli: Centralni magacin
 - 18. - Put Soli: Radionica za održavanje
 - 19. - Put Soli: Trafostanica
 - 20. - Put Soli: Stanica kompresora
 - 21. - Put Soli: Hangar za preradu soli
 - 22. - Put Soli: Magacin ambalaže
 - 23. - Put Soli: Radnička garderoba
 - 24. - Put Soli: Stolarska radionica
 - 25. - Put Soli: Magicin I i II
 - 26. - Put Soli: Hangar sirove soli
 - 27. - Srce Ulcinjske solane: Pumpne stanice – čuvari vode, soli i života
 - 28. - Pumpne stanice – Situacioni plan
 - 29. - Nazivi pumpi: Kako su pumpe dobijale svoje nazive?
 - 30. - Ljudi Solane: Više od osam decenija rada, znanja i sjećanja
 - 31. - Ljudi Solane: Anton Kastrati – Život posvećen Solani
 - 32. - Ljudi Solane: Fejzi Hodža – Čovjek koji je čitao so
 - 33. - Ljudi Solane: Zuhra "Zyle" Kollari - 33 godine sa Solanom
 - 34. - Ljudi Solane: Viktor Gazivoda – Rukovodilac proizvodnje i čuvar vodnog režima
 - 35. - Rječnik Solane
 - 36. - Posveta "Za one koji su stvarali Solanu i one koji će je čuvati"
-

INDUSTRIJSKA RUTA ULCINJSKE SOLANE - VODIČ